

ZORA

Izhaja
1. in 15. dne vsa-
kega meseca.
Bokopisi
ne vračajo se.

Stoji na leto:
redom
po 5 forintov,
izjemom
po 3 forinte.

ČASOPIS

ZABAVI i PODUKU.

Pregled. Razne poezije. — Helena. — Strašna noč. — Koljučaja Roza. — Jugoslavjanske pisateljice. — Dante Allighieri. — Salzburg—Juvavo. — Pisma Zorislavu. — Književni in umetnostni ogled. — Naznanila.

Razne poezije.

Dve Puškinovi.

—š—

Voz življenja.

Naložen težko voz je včasih,
Po cesti lahno le drdra;
Je hud voznik: čas sivolasi;
Nikdar ne stopi on z vozá.

Pripravljeni, si streti glavo,
Na voz se v jutro vsedemo,
Ni mar za kojo nam lajšavo,
„Hajd' hajdi!“ radi vpijemo.

O poldne že nas drznost mine;
Smo stresli se, strašnejši že
So klanci zdaj nam in brežine.
„Po lahko, mož!“ naš klic zdaj je.

Voz le naprej hiti drdráje,
Zvečer smo vajeni mu že.
Dremlje drčimo do postaje,
In čas poganja kónjiče.

Prerojenje.

Umetnik - skaza s čopom hladno
Premaže sliko mojstersko,
In svoje risanje neskladno
Načrta tje brezmiselno.

Pa sčasoma te barve tuje
S podobe se odluščijo;
Spet mojstra delo občuduje
V krasoti prejšnji nam oko.

Tako iz duše utrujene
Izgibljejo zdaj zmote mi;
V njej spet podobe neskaljene
Nekdanjih vzdigajo se dni.

Tri pesni Lujize Pesjakove.

Prazna želja.

Gori, le gori na strmo višavo,
 Vèn iz doline, kjer vse me tišči!
 Nemam prostora za srčno težavo,
 Sôpsti nij moč, me tesnôba mori. —

Doli zdaj gledam s planine visôke,
 V znožji mi širi prelepi se svêt,
 Môrske pozdravljam tù céste široke,
 Mêje ne najde nobéne pogléd.

Vendar nij manjša še moja težava,
 Vendar še bolj mi razjéda srcé —
 Al ne obsega vse zêmlje planjava
 Strte ljubezni brezkončno gorjé?

Osoda.

Ona, katéro je ljubil, nij marala zá-nj;
 Druga je svojo ljubezen razsipala ná-nj,
 Zá-nj je nje srce gorélo,
 Njéga mej vsèmi hotélo.

Nade se svoje najslajše se ločil,
 Z drugo se je za življénje poróčil;
 Njéna je bila njegóva zvestôba, —
 Ljubil pa vendar je óno do gróba.

Znabiti.

Če bi molila vselej,
 Ko zvesto mislim ná-nj,
 Bi sveta kmalu bila
 Brez dobrih vseh dejanj.

Znabiti res ljubezen
 Napravi mi še tò,
 Saj óna zaslužila
 Človeku je nebó.

Pri glasoviru.

J. Leban.

O čému ti, lépo deklé,	Le bliže, le bliže samó,
Tak samski mej vráti stojévaš,	Oj déklica lepa, premila!
Ter slušaš igranje mojé?	Še pesen zaigram enó,
Mar, ljubka, se méne bojévaš?	Ki srce ti bo zveselila.

A kadar pri kraji bom ž njo,
Darilce mi bodeš darila:
Glej! v lice me bodeš gorkó
Oj déklica ti poljubila.

Helena.

Izvirna povést; spisal Jurij Vranič.

IV.

Toda, ljuba! zdrava bodi.
Delj muditi se ne smém,
Vdátí móram se osodí,
Ki vkažuje mi, da grém. A.

Akopram je bil Stanislav zeló utrújen, vendar spati ni mogel. Pri mizi sedeč pisal je skoraj celo nóč, le proti jutru naslonil je svojo težko glavo na posteljo. A nij dolgo vžíval sladkega spanja. Na vse zgodaj potrkal je nekedó na vráta. Bil je voják, kterega je poslál general Radvin klicat Stanislava, naj brž vstane in se napravi na odhód. Stanislav se naglo obléče in nij bila še pretekla ura, ko je žé nésel voják njegovo malo imetje na generalov dóm, Stanislav pa je rékel, da pride pozneje.

„Zdravi, gospa!“ dé Stanislav svoji gospodinji, katéra je bila ravno prišla iz svoje sôbe.

„Kámo pojdeš, Stanislav?“ zavzame se žéna.

„Voják sem in sedaj-le odidem na Ogersko“, odgovarja Stanislav in bridek sméh mu igra okrog usten.

Kakor bi tréščilo v gospó, takó se je zavzela. Od samega strahú nij mogla dolgo govoriti, le jecljala je: „Kaj ti si vojak, Stanislav? To ne móre biti! Kakó tó, povèj?“ — „Gospa, ne vznemirujte se, je žé takó, saj sem s a m tó hôtel. Tú le imáte plačo za stanovanje. Lepó se vam zahvaljujem za mnogoletno postréžbo in skrb. Ako pridejo moja mati kmalu v Ljubljano in se tudi oglasijo pri vas, recite jim, da jih lepo pozdravljam, tudi sestrico in bratca, ter da se kmalu vidimo, bile so njegove zadnje besede in odšél je proti Križankim, kjer je stanoval general. Kakor zapanjena stala je stara gospá v Stanislavovi sobi. Da je Stanislav voják, le-tó zdélo se jej je nemogoče. Slednjič se jej vderó solzé iz oči: „Takó

sem ga iméla rada, kakor lastnega sina; sedaj pa grè na vojsko! Kako mora biti še njegovi máteri hudó, ker je še meni tako, tarnala je žena.

General Radvin je bil že vstal, ko je prišel Stanislav k njému. Prijazno ga je sprejel in povabil na zájutrek, da se okrepčá za daljno pót. Razgovarjala sta se mej zajutrekom o tém in ónem. General je posebno hvalil óni kraj na Ogerskem, kamor sta imela iti; menda je védel blagi mož, da je človeku, akoravno se tudi sičnega dela, vendar težko zapustiti domovino. Stanislav kazal se je vesélega in general imél je najboljše upanje o svojem mladem znancu.

Po zajutreku odpravita se précej. Generalov kočijáž vpregel je dva iskra kônja, da ju popelje od tod. Stoprv sedaj domislil se je Stanislav, da se morebiti ne bodo peljali mimo Lilekove hiše, kajti tamo mimo se nij prišlo navarnost na césto, zató pošepeta kočijážu nekaj na uho, menda mu je že povedal, kod naj vodi konje. Kočijáž bil je précej zadovoljen, tem bolj, ko mu je stisnil Stanislav nekaj svitlega v róko.

Lép, krasen dan je bil. Nebó je bilo jasno, in solnce je zlatilo žarki ljubo zemljó. Iz hiše tik križarske cerkvé pridrdrá kočija in zavije v Gradišče; a kaj je to, konji ponehavajo tēči, tako da gredó naposled prav počasi. Stanislav, katerega je ravno nekaj vprašal general, pozabil je na odgovor in zrl na ôkno Lilekove hiše. Nepremično zré tja, srce mu je pa tužno. Na ôkni sloni ljubimka Helena v léhni jutranji obleki. Solzé jej móčijo čarokrasno lice, srce pa jej hitreje bije, ko vgléda ljubimca na vózi. Kočija je že pod ôknom, kônji se vstavijo, kakor nalašč, na ljubo ljubimcema, da njima podaljšajo zadnje trenótke. Helena se malo vzpne skozi ôkno, se pokaže ljubimcu in léhko prileti rudeča róža iz ôkna Stanislavu v naročje. Stanislav se zahvali s pogledom ljubimki. Neusmiljeni bič vdaril je po konjih in v divjem diru ločili so ti ljubimca! Stanislav poljubi cvetko, žalostno se nasmeje in dé generalu: „Za klobuk bodem vtaknil cvetko, kajti véste gospod, tu je navada, da dáde deklice mladenčém pušljice, kedar gredó v vojake.“

General se mu nasméje in zamisli v one čase, ko je bil sám v takih okoliščinah. Kaj ne, tó so bili lépi dnevi?

Ljudij nij bilo na ulici in Helena menila je, da nihče nij videl tega; a ravno takrat je šél mimo z jutranjega sprehoda Bogomir M. in videl vse. Obstal je in glédal, kaj bo še, a ko je zdrdrál voz naprej, nasmijal se je divje za vozom, pogledal potem na ôkno, kjer je slonela že zmeraj Helena, gledajoča za vozom, kateri se je brzo dalje umikal, dokler ni zginil za oglom. Kakor bi bila ugledala zlobnega duhá, skoči od ôkna Helena, ko vgléda Bogomira. Ta človek vzbúdil jej je hude misli.

Kônji tekó vedno naprej, vedno dalje se pomiče Stanislav od ljubimke, vendar njegov duh je pri nji. Solnce pa tako veličanstveno sije, kot bi ne

poznalo nobenega zlá in bi nikomur ne kalila nikaka tuga svitlega lica. Vsa priroda je tako vesela in radostna, Stanislav je pa tužen, tako, da še nikoli ne tako, zaradi ljubimke, katero je zapustil. Neljube slutnje vzbujajo se mu v prsih in mu ogorčujejo žalost.

Helena vedno plače za njim. Malo govori in je v svoji sobi zaprta. Nobena stvar je ne veseli več. Na vrt, kjer je bila prej tako rada, kedar jej je čas dopuščal, ne zahaja več in rože po gredicah, katere je prej tako skrbno gojila in zalivala, ne veselé jo več; vse je zapustila. Rudečica jej je izginila z lic in bleda je, kakor dolgoletna bolnica. Na večer sloni dolgo na ôknu in gleda tja po vrtih, kot bi koga pričakovala, potem pa si zakrije blede lica z rokama in solzé se jej utrinjajo iz modrih ôčij. Zna se jej, da silno trpi, a nikedar nij čuti od nje najmanjše tožbe.

Taka je bila prve dni po Stanislavovem odhodu Helena; a ko je prejela od njega pismo z Ogerskega, bila je zopet bolj vesela in poznalo se je, da okreva. Nasméje se zopet v časi, toda le redko. Vedno bere pismo ljubimčevo in plače samega veselja, ker jo tako ljubi, potem mu odpiše in komaj pričakuje odgovora. V spanji vedno sanja o njem. Kedar je po dnevi utrujena od dela, sede pod košato drevo h kameniti mizi, ter sanja o ljubimcu in si domišljuje, kako ga bo sprejela, kedar se vrne in kako lepo bode potem, kedar bo njegova žena. Tako sanja ljubeča deva toliko časa, da zadremlje v hladu in dalje sanja o ljubem. Ivana, katera se je že bala, videča Heleno tako žalostno, da zboli, vesela je sedaj, ko vidi, da je Helena radostna in jej lice cvete, kakor poprej, ko je bil še Stanislav tu.

*
*
*

Ne daleč od kupca Lileka imel je Bogomir M. svojo hišo. Starišev nij imel več. Ko je bil polnoleten postal, ravno umrl mu je bil oča in mati že dokaj let poprej. Bogomirov oča je bil trgovec in dal je tudi svojega sina trgovstva učiti, da prevzame po njegovi smrti domačo kupčijo. Dôsti denarja je zapustil oča Bogomiru, da se mu nij bilo treba zelo s kupčijo vkvarjati, vendar je sin podedoval za očetom grabežljivost, kajti grabil je po edni strani, kolikor je mogel, ne zмене se, ali je njegovo početje pravično ali krivično, samo da je desegel svoj namen; po drugi strani pa je nepotrebno potrošal imetje, katero je krivično ljudem iztrgal. Tudi je imél neko posebno načélo ljudi na svojo osebo vezati. Kedar je bil namreč kedo v kaki stiski zaradi denarja in ako je hotel onega od sebe odvisnega storiti, ponudil mu je radovoljno posojilo, z dobrimi pogoji izprva, s časom je pa vedel vendar vselej svoj dobiček vjeti. Mnogo ljudij je on tako v nesrečo pripravil. Zraven drugih slabih lastnostij bil je on tudi zelo gizdav. Menil je, da je najlepši človek v celem mestu. Da je bil precej postaven in tudi še dosti čednega obličja, se mu nij moglo odrekati, a da bi bil najlepši mladeneč v celem mestu, to nij bilo res. Iz njegovega samoljubja

rodila se mu je misel, da bo tudi najkrasnejšo ženo dobil, kedar se bo ženil. Katero je mislil po vsi sili za ženo imeti, vedel je že marsikedo, namreč lepo Lilekovo Heleno. Zarad tega se je seznanil že zgodaj z Lilekom in vedno je imel kak opravek pri njem, da je le mogel videti Heleno, kajti menil je, da se bode gotovo na prvi pogled zaljubila vanj in ga prosila, naj jo vzame za soprogo. Tega je bil še bolj prepričan, ker mu je bila že marsikatera gospodična rekla, da njegovim lepim očem ne more zaprstat nobeno dekle, tudi ko bi se zarotilo, da ga neče. Tako hvalisanje je Bogomir kaj rad poslušal in to ga je tudi v njegovem menenji potrdilo, da bo Heleno kaj z lehka za-se pridobil.

Lilekova Helena je bila proti njemu izprva sicer prijazna, vendar ne bolj, nego z vsakim drugim. Ko pa je črez nekoliko časa spregledala Bogomirove namere in je on le vedno bolj silen postajal, zavrnila ga je z lepa in nij dosti več govorila z njim. To se je Bogomiru silno zamrzelo, kajti menel je, da je že dosegel svoj namèn; a Helenina zavrnitev tréščila je vse njegovo upanje v nič! Vendar nij pokazal svoje jeze. Vedno se je še prijazno obnašal, če tudi ga je zeló grizlo in ker mu še Lilek nij hotel dati v tej zadevi določnega odgôvora, sklénil je tudi proti njemu iti po oni poti, po kateri je že toliko ljudij dobil v svojo oblast. Denár, kateri mu je že tolikrat pripomogel, namere vresničiti, mora mi tudi tu pripomoči, mislil si je Bogomir. Ako le starega v svoje roke dobim, potem bom lahko tudi njegovo hčer. Zvedel je bil že tudi, da ljubi Helena nekega Stanislava L. Dolgo ga ni poznal, kakov je, zadnjič ga je pa videl in vstrašil se je bil takega tekmeča; a ko je slišal, da pojde na Ogersko, poskakovalo mu je srcé samega vesêlja, kajti mislil si je, sedaj mi vsaj tá ne bo delal zaprek.

Najvažnejše vprašanje za Bogomira bilo je pa to, kako je mogoče, premožnega Lileka spraviti v potrebo. Vgibal in premišljeval je, kako bi spravil Lileka v zadrego, kajti to nij bilo lahko; vendar hudoben človek zmislil si vse in vsak pripomoček mu je dober, da le doseže, kar želi.

Lilek je bil žitni trgovec. Dovažal je žito po Savi in ga potem prodajal na vse strani. Bogomir, hoteč izpeljati, kar je naklepal, kupil je dva Lilekovih brodnikov, ktera sta imela opraviti pri dovažanju žita, da sta prevrtala polne ladije in se je pogreznilo vse žito. Hudo je zadelo to Lileka in ker se je to večkrat zapored zgodilo, zgubil je v kratkem skoraj vse premoženje. Kedar bogatega človeka, ki je prej vsega v obilosti imel, zadéne nesréča, ne more tega tako lahko strpeti. Če je le mogoče, pomaga si, da doseže zopet prejšnje bogatstvo. Takó je bilo tudi z Lilekom. Mož je bil zeló vesel, ko mu je Bogomir ponudil pomoči. Velika milost zdela se mu je, da hoče Bogomir njegovo hčer v zakon, in v svesti si je bil, da bode Helena, katera ga je vselej in v vseh rečeh poslušala, tudi

sedaj ubogala, posebno, ker jej bode zelo dôbro pri Bogomiru. Od tega časa je bil Bogomir skoraj vedno pri Lileku, kôsil je pri njem vsako nedeljo in kamor je Lilek s svojo hčeriho hodil, gotovo nij manjkalo Bogomira zraven in ljudje so sploh sodili, da nobeden drug ne bo Helenin mož, nego on. Tudi Heleni jelo se je nekaj dozdevati. Vgibala je, kaj pomenja to in strahom pričakovala, kaj pride iz vsega. Mnogokrat skušala je kaj od očeta v tej zadevi izvedeti; on jej pa nikedar nij dal pravega odgovora.

Lilek je tržil še vedno naprej, toda nobena réč nij šla več po sreči, povsodi ga je zadevala nezgoda in pričakovati je bilo, da ne bo mogel ne samo dolga plačati, ampak bo še na konec prišel. To tudi nij bilo njemu skrito; zarad tega je napénjal vse svoje moči, da si zopet opomore. Toda zastonj! Vsako leto je več izdajal, nego prejemal. Bogomir je vse dobro védel. Na videz je sicer miloval Lileka, v resnici je bil njegove nesreče iz srca vesel, kajti v kratkem bo Lilek popolno od njêga odvisen in potem dobi lèhko Heleno za žêno, njo, ki ga je enkrat ponosno zavrnila, ko jej je ponudil svojo roko. Potem pa jej lèhko pokaže, da je on gospod in ona ga mora poslušati.

Pretêklo je eno leto in pol. Helena je postala bolj tiha in na lici se jej je znalo, da ne vživa prejšnjega veselja. Le takrat, kedar je prejela pismo od Stanislava, bila je zopet nekoliko bolj vesela; kmalu pa se jej je vrnil na misel Bogomir, pooblačila se jej je zopet duša, ker, akoravno še nij védela ničêsa gotovega, zakaj je vedno pri njenem očeti, vendar je slutila, kaj ima to poméniti. Bogomir je govoril o Heleni kakor o svojej nevesti, toda edna stvar mu nij dala pokoja noč in dan, namreč, ker je vedel, da si Stanislav in Helena dopisujeta. Tudi temu hotel je v okom priti. Nagovoril je Heleninega očeta, naj ustavi dopisovanje ljubimcev, ker jo bode njemu zaročil. Lilek je bil primoran to obljubiti, a Bogomiru še nij bila sama obljuba zadosti. „Kaj bode hasnilo, si bosta pa skrivaje dopisovala. Najbolje je, da naročiva pismonosu, da prinese vsak list, napisan, na Heleno, vam in potem mu ne bode mogla odpisovati. Ravno sedaj le je najbolj pripraven čas, ker se bode Stanislav premaknil s polkom.“ — „Kako veš ti to?“ vpraša Lilek Bogomira.

Mesto odgovora izvleče iz žépa Bogomir list in ga podá Lileku rekoč: „Jaz sem kar samovlastno to-le pismo pretrgal, ker mi je ravno v roke prišlo; saj sem se nádejal, da boste vi zadovoljni.“

Lileku se je to vendar malo preveč zdelo, da se tuj človek upa vtikati v njegove družbinske zadeve. Kar pobleдел je samo jéze, ko mu je podal Bogomir Stanislavovo pismo; a Bogomir ga je imel žé toliko v kleščah, da si nij upal Bogomiru vsako vtikanje v njegove pravice prepovedati. Ko se je zavedel od prvega srda, prikimal mu je in s tém dovolil, še na-

prej tako delati. Bogomir se je kazal, kot da bi kaj nerad to delo prevzel, v resnici pa mu nij bilo ljubšega dela, kot je bilo to.

Stanislav je bil pisal v zadnjem listu Heleni, da se bode sedaj premaknil v drug kraj in da mu naj toliko časa ne odgovori, dokler jej ne piše iz novega stališča. Bogomir je to pismo tako zapečatil, kakor je bilo prej in ga poslal po listonoši Heleni, potem pa je vsa druga pisma od Stanislava vlovil.

Dolgo je Helena pričakovala naznanila od Stanislava, pa nij ga bilo. Kakor da bi bil umrl, nij bilo čuti nič več o njém. Kot dete po materi, tako plače po ljubimcu in obupno vije roke; boji se, da se mu nij pripetilo kaj hudega. „Znabiti je bolán in ti zato ne more pisati“, tolaži jo Ivana, pa Helena se ne da upokojiti. Obupnost se je vselila dévi v srcé. Akoravno jej ne piše ljubimec, prepričana je njegove ljubezni tako, da je ne pregovori celi svet in ko bi jej bil v resnici nezvest, ona ne bi hotela verjeti, da bi jo on mogel zapustiti. V spanji večkrat vsklikne: „Saj te ljubim, dragi!“ se nasmeje in zarudi v lice; sanja se menda revici, da jo on poljublja. Zbudi se, pa precej se jej pomrači cêlo, videči, da so bile le sanje! Vendar je potem nekoliko mirnejša čez dan. Tako živi bolešno življenje. Vedno pošilja svojo strežajko Ivano gledat, če je prišlo kako pismo za-njo; toda, tá se vrača prazna. Helena jo pričakuje že pred vratmi videča, da ne nese ničesa, gre tužna v sôbo. Ako še tako prijazno solnce sije in zapeljivo vabi človeka, sôbo zapustiti, ter se iti veselit lepega dne, ona je vendar tužna in domâ. Časi gre na vrt, pa še mari jej niso zapuščene gredice; saj je tudi njeno srcé prazno in zapuščeno! Na večer, kedar jo sapica objemlje, zrè zvedavo v sinje nebo, v zvezde, kot bi upala, da jej oné povedo kaj o ljubimcu, ali jo pa vsaj nekoliko potolaže; saj one gledajo celo noč z višave na zemljo, oné vidijo gotovo tudi njenega ljubimca in vedo, kaj dela. Čudno je res, da ima vsak nesrečen ali na dubu bolán človek toliko zaupanje do krasnih zvezd. Rad se ozira va-nje, menda zato, ker dôbro zná, da le od zgoraj mu je upati pomoči, ali pa zato, ker tako skrivnostno sijejo; do vsega skrivnostnega pa takega človeka vléče neka čudna moč.

(Dalje prih.)

Strašna noč.

Amerikanska povest.

Janko Leban.

Bilo je leta 1846, ko sem, ustrezajoč tirjatvam svojega stanú potoval kot davkar po južnem delu Illinois-a. Priznati pa moram, da je oni del Amerike tak, da si ga blagovoljni čitatelj pustejšega in žalostnejšega misliti ne moreš! Rekal se je sicer, da je imela civilizacija zadnji čas

veliko blagodejnega upliva na to zapuščeno okolico; vendar naj si bode temu kakor koli hoče, istina je barem, da ob času, ko sem jaz tamkaj bil in sem tam ono strašno dogodbo doživel, katero hočem tu potrpežljivemu bralcu podati: civilizacije v teh okolicah še slediti nij bilo. Po vsej pravici sem torej lahko dvomil, ali bi civilizacija mogla še kedaj osrečiti ta kraj s svojo vseskozi blažilno in blagodejno močjó. In ko sem iz te dežele z zdravo kožo ušel, uvidel sem, da ta dežela nij drugega, kakor prebivališče morilcev, konjskih tatov in drugega izmetka človeštva, kateri se je iz vseh krajev sem pritepel in tukaj vkupno živi. Po največem delu te dežele so se bavili oni hudobneži, ki so ubežali postavni kazni in so se tukej le zato naselili, da bi tudi v prihodnje svobodno hudodelstvovali in to brez vsakega straha pred služabniki pravice. En del teh ubežencev si je tamkajšnje vladne zemlje skoro popolnem prisvojil; zidal je na nji hiše in jel gojiti poljedelstvo, misleč, da nikakor ni dolžan vladi davkov plačevati. Večina teh ljudij je pa živela skoro edino od plenjenja in postala posebno glasovita zaradi konjskega tatinstva. —

Moja služba mi je delala dolžnost, da sem moral vsako leto one okolice obhajati in iztirjevati pri tamkajšnjih prebivalcih davke. To pa nij bilo samo težko, nego tudi zelo nevarno delo, ker smo bili davkarji onim prebivalcem trn v peti. Živeli so ti zločinci v navedenej okolici toliko časa samosvoji i bez strahu, takó, da so na vse zadnje najmanjšo tirjatvo od strani vlade imeli za krivično. Jaz sicer nijsem hotel postavno z njimi ravnati, čeravno so bili le svoját razbojniška; kajti zdelo se mi je preokrutno, da bi one ljudi kar brez obzira podil iz dežele. Na taki način sem si meju njimi celó nekaj simpatij pridobil, akopram sem bil časi posiljen ravnati proti njih pravnemu pojemu. Vendar mi je do tega, da brez daljega razlaganja kar prejdem k mojej strašni dogodbi v tem kraju.

Bilo je 19. novembra 1846, ko so me različne okolnosti posilile, da sem potoval po skoro najbolje zanemarjenem delu opisane dežele. Okolica mi je bila čisto neznana in pot me je vodil skoz temen in neprijazen gozd. Edini vodnik mi je bil ozek pot, kateri se mi je češče pozgubljal, in sem ga vsakokrat le z veliko muko zopet našel. Jahal sem zelo dragocenega konja; kajti mož, od katerega sem ga bil kupil, me je zagotovil, da je žival jedva 6 let stara. Ali se je ta njegov izrek naslanjal na resnico, ne vem. Toliko pa moram reči, da je bil to eden najlepših konj, kakoršnih sem kedaj videl. Bila je to kaj pametna žival, in akopram sem jo še le nekaj tednov imel, priljubila se mi je vendar tako, da bi je ne bil dal za noben denar. Kljubu temu mi je bila tovarišija tega konja na tem poti zelo neljuba. Veliko ljubše bi mi bilo, ko bi konja doma v hlevu imel; kajti okolica, po katerej sem potoval, znana mi je bila dovolj, da je poplavljená s konjskimi tatovi in enake vrste ljudmi. — Ko sem od

doma odrinil, jahal sem — promislivši to — drugega, ne tako dragocenega konja. Slučajno pa sem se sešel na poti z nekim konjskim kupcem, kateremu sem svojega konja sè sedanjim zamenjal. Se vé, da nijsem takrat še slutil, da me bode baš to pripravilo skoro ob življenje!

Nebó je bilo pokrito z gostimi oblaci in zdelo se je, da zdaj pa zdaj se bo ploha ulila z nebá. Jaz sem bil zaradi tega v nemalih skrbéh; kajti zelo sem si želel, da bi našel kako hišo, predno bi začelo dežiti. Celi božji dan, od zore do mraka sem jahal, a nijsem bil tako srečen, da bi našel kje kako bajtico. Še človeka nijsem srečal nobenega, in le proti poludnevu se mi je pozdevalo, da sem videl v daljavi človeka, kateri pa je peté odnesel, kakor hitro me je bil zagledal. To se je pa, kakor pravim, pripetilo uže o poludne; toda sedaj je bilo uže v noči, kajti ena ura je bila uže potekla, odkar je solnce bila zatonilo. Nij čuda torej, da sva jaz in moj konj potrebovala počitka. — Sreča mi je bila takó mila, da dospem do nekega kraja, kjer je bil gozd posekan. Tukaj stopim s konja, in ga pustim, da se malo oddahne. Potem zasedem zopet svojega belca, in jo maham po gozdu naprej. —

Nij dolgo trpelo, da pridem zopet do nekega gozdnega posekanja, in se mojim očem odprè več potov, vodečih na razne strani. Zato sem bil posiljen stopiti s konja in iskati pravega pota, da bi srečno prišel do svojega namena. Med tem, ko sem se s tem bavil, slišim naenkrat prav v obližji krepek glas, uprašajoč me:

„Kaj pa iščete vi tujec tukaj?“

Vsak lahko prevedi, da me je ta nepričakovani glas zelo oplasil; kajti jaz sem malo prej zamišljen zrl v tla premišljeva je, po katerem poti bi jo krenil. Plaho povzdignem oči. — Pred mano je stal neprijazen človek sè širokimi plečami. Mož je moral biti kakih 40 let star. Na ramenih je nosil puško, okoli pasa je imel nataknenih več samokresov. Videl sem, kako je na vsako moje gibanje prežal, in me od nog do glave motril. — Ker mu še nisem bil odgovoril na dano vprašanje, rečem:

„Pravi pot sem zgrešil; bili bi morda Vi tako dobri, da bi mi ga pokazali?“

„Prav rad“, zavrne me mož kratko, „pa kam ste namenjeni?“

„V L — . Rad bi pa krenil po najkrajšem potu, ki pelje tja. Kteri pot mi svetujete?“

„Levi.“

„Ta pot se mi pa zdi tak, kakor bi po njem nikedar živa duša ne hodila.“

„Nij tako; pot bode lepša, ko pridete še nekoliko dalje; pa ali hočete uže danes odriniti v L — ?“

Ko mu prašanje pritrdim, me mož smehljaje pogleda, in reče:

„No, gospod tujec, če pa mislite, svetoval bi vam, da skoro odrinete; ker L — je od tod dobrih 4 milj!“

„Štiri milje?“ prašam ga ves začudjen; „motite se, to ne more biti!“

„Nikakor se ne motim, in po vrhu tega bo nocej noč temna, kakor bezdno. Sprejemite torej drage volje moj dani nasvet, in ne mudite se predolgo! — Sicer pa boste na tem potu našli tudi prenočišče v mali bajti, ako bi bili preveč utrujeni, in bi vas ne bilo volja do L — jahati.“

Pa kedaj dospem do bajte? Vi ste prva človeška duša, katero sem na denšnjem potovanji srečal; bojim se torej, da se ne bom sošel nocej z nobenim več!“

„Poslušajte gospod! Ako jezdite kake tri četrti ure po nakazanem poti, dospete do bajte, prebivalce njene poznam jaz dobro. Oni vas bodo radi prenočili.“ — —

„Pa vi, gospod tujec imate krasnega konja tu“, pretрга mož sam sebi besedo.

„Tedaj pa še vedno tri četrt ure potá?“ rečem ne menè se za besede svojega tovariša.

„Za koliko bi prodali tega konja, ko dospete v L —?“ pobara me mož in pogladi svitlo grivo mojega konja.

„Za vse zlató ga ne prodam“, mu kratko odgovorim, in tudi ne nameravam prodati ga.

„Je li dobra, pametna žival, ka-li?“ praša me moj tovariš; toda predno sem mu mogel odgovoriti na dano prašanje, kar mož bolečine poskoči ter zakriči. — Moj tovariš je namreč roko preblizo gobca bil pomolil, i konj ga je kaj neusmiljeno v prste vgriznil. —

Pametna žival me je na to tako milo pogledala, kakor bi hotela reči, da naj se varujem tega človeka. V meni se je res nekak sum vzbudil, da je mož, ki stoji pred mano, kak zločinec. Zató hitro zasedem svojega konja, pozdravim kratko svojega tovariša in odjezdim po nakazanem poti.

Ko sem uže nekaj časa po tem poti jahal, ozrem se nazaj in zagledam prejšnjega moža slonečega na svojej puški ter pazljivo gledajočega za menó. Kmalu potem se pa mož izgubi v gozd, in nič nissem ga mogel več videti.

Pot, po katerem sem bil krenil, držal je nekaj časa še precej ravno skoz gozd. Brž potem pa je postajal zmerom oži in oži; na vsezadnje se mi je izgubil popolnoma med drevje. Zaradi tega sem bil češče prisiljen stopiti s konja in peljaje ga za vajeti iskati zopet pravega pota. Očito mi je zdaj bilo, da me je mož, katerega sem za svet bil poprašal bezsrčno ukanil; pa, da to brez uzroka nij storil, sem lahko uganil. Bilo je pa žalibog prepozno, da bi se vrnil, ter si izvolil drug pot, kajti stennilo se je bilo popolnem, a vrhu tega je še dež, katerega sem se toliko bal, jel kapati,

s kraja prav po malem, potem pa zmerom bolj in bolj. — Sedaj nij bilo drugače; sklenil sem prepustiti svojo osodo nagonu pametne živali.

Mej tem se je naredila takó temna noč, da se ne spominjam, da bi bil kedaj temuejše doživel; kajti v pravem pomenu besede nijsem mogel nobene reči pred svojimi očmi razločiti. Dež je lil z neba, kakor iz škorca, in do kože sem bil moker. Moj konjič je u kljubu temu, da je bil zelo utrujen, vendar pridno tekal naprej. Sicer sem se zelo nadejal, da bom v temoti ugledal kako lučico, katera bi me barem s tem tolažila, da skoro dospém do napovedane hišice. — Jahal sem uže celo uro po tej samoti, in uže se me je polotila misel, da se mi je oni mož v gozdu le zlagal, da se tú nahaja kako bajtica, ko vgladam v svoje največe veselje brleti v daljavi neko lučico. Moj konjiček jo je moral gotovo tudi ugledati; kajti začel je hitreje stopati i pri tem povzdigne glavo ter glasno zarezegeče. Kmalu potem sem dospel kraj gozda, in nekaj minut pozneje sem bil pred bajtico, koja je stala za široko cesto. Brž po mojem prihodu prihiti nekdo iz bajte na vežna vrata; privabilo ga je bilo razgetanje mojega konjička na prag. Potem prime konja za vajeti, in prosi me, naj stopim raz šarca, hotel ga je peljati v hlev. Toda jaz nikakor nijsem hotel privoliti v to rekoč, da sem navajen skrbeti sam za svojega konja. Počakal sem ga torej, da je šel v bajto po svetilnico, s katero mi je potem posvetil do hleva, ki je stal za bajtico. Tukej obrišem svojega mokrega konja, priskrbim mu potrebne krme, in stopim potem za možem v bajto zahvalivši se stokrat Bogú, da sem pod streho. —

V hišo prišed vsedem se poleg ognjišča, na kojem je ogenj plapolal smatrajoč od ognja razsvitljene reči okoli sebe. Toda reči moram, da nijsem nič kaj tacega spazil, kar bi mi srcé bilo strahom moglo napolniti, ali vsaj mi vzbudilo kak sum, da prebivajo tukaj hudobni ljudjé. Izba, v ktorej sem sedel, je bila precej prostorna in poleg moža, kateri me je ravnokar vanjo pripeljal, bila je v bajti tudi neka postarana, bleda ženica, katera je po mojih mislih morala biti žena njegova. Mož, ki me je bil pod streho vzel, je bil kaj korenjašk človek in mož lepe postave. Čeravno se je kadkad posiljeno nasmejal, brala se je vender le na njegovem obrazi neka zvijačnost in malovrednost. Njegove z grmičkastimi obrvi osenčene majhne črne oči gledale so me s tako prijaznostjo, da nijsem mogel nič kaj dobrega od njega se nadejati. Po mojih mislih je moral biti ta mož kakih 50 let star in celó me je žalilo, da nijsem mogel darovati svojega zaupanja temu čudnemu človeku. Žena, ki mi je jela sedaj večerjo pripravljati, po kratkem pozdravu nij z menoj še črhnila ne, in zdelo se mi je, da je bil med njo in njenim možem malo pred mojim prihodom v hišo domač prepir. —

Med tem, ko mi je žena večerjo pripravljala, zastavljal mi je mož navadna

prašanja: Od kod? kam? i. t. d. Ko ga pobaram za pot v L—, odgovori mi ravno takó, kakor oni tujec v gozdu. Povedal mi je nadalje tudi, da je pot, katerim sem krenil, baš najboljši in krajši ter opomni, da je malokedaj videl takó lepega konja, kakor ga jaz imam.

Na vsezadnje mi gospodinja večerjo na mizo postavi, katero sem s kaj velikim tekom povžil. Zdelo se mi je, da se žena po nobenem načinu noče z menó pogovarjati; kajti na vsa moja vprašanja mi je le kratko odgovarjala, in videti je bilo, kakor bi ne bila ravno govorljiva. Dočim sem večerjal, sedel je moj gospodar poleg ognjišča globoko v misli vtopljen. Mene nikakor nij bilo volja, motiti ga in dramiti iz tega premišljevanja, temveč vzamem brž po večerji svetilnico in se podam v hlev, da bi še enkrat pogledal k konju. —

Noč je postajala le še vedno temnejša; deževalo je ravno takó močno, kakor popreje. Ko sem se prepričal, da je moj konj z vsem dobro pri-skrbljen, povrnem se v kočó s prošnjo, da mi blagovolijo pokazati namenjeno mi nocojšnje ležišče. Mož se meju tem iz zamišljenosti probudi. Slišavši mojo prošnjo, vzame mi svetilnico iz roke, stopi na lestvico, stoječo v ozadji in mi veli, da naj mu sledim. Na to odpré neko kljupo, i takó prideva po lestvicah v neko čumnato, kjer bi imel jaz prenočiti. Ta spalnica je bila majhna, bez oken in vrat. Po nobenem kraji se nij moglo va-njo priti, kakor ravno po omenjeni kljupi. Dasi je bila čumnata kaj majhna, bil sem je vender srčno vesel, in če sem potem še pomislil, kako hudo vreme je zunaj, potem sem še zahvalil Bogá in se srečnim priš-teval, da sem tako prenočišče še dobil. —

Od dolgega jahanja bil sem sevéda do smrti utrujen, ter sem si želel edino počitka, dragega počitka. Zatorej pospravim hitro svoje nabite samokrese, položim je pod zglavje, in se vržem potem v postelj, da bi sladko zaspal. To se mi tudi kmalu posreči, in zadnje reči, katere sem slišal, bile so menda glasovi moža in njegove žene, katera sta se jela (kakor se mi je uže dremljočemu pozdevalo) zopet prepirati v doljnji čumnati. —

Spal sem menda uže nekaj ur, ko se naenkrat ves plah prebudim. — Nekaj čudnesnega se je moralo z menó goditi, akopram še pospán nijsem mogel še vedeti kaj in kakó? Vzdignem glavo in čujem. Takoj sem čutil, da se postelja moja rahlo trese. — Pomolim izpod odeje svojo rokó in — dregnem ob drugo nežno, mehko rokó, katera je morala biti po mojih mislih kaka ženska roka! — Med tem, ko sem omenjeno roko držal, opazim, da je molela ta iz neke odprtine sobinih tal. Ravno ta čas zaslišim rahle besede: „V veliki nevarnosti ste; ne zaspite več, če vam je živ-ljenje drago!“ —

V tem trenutji spustim roko, katera se rahlo iz moje roke zmuzne.

Zdaj sem se bil popolnoma predramil in komaj sežem po svoje samokrese, ko slišim v čumnati pod meno možke korake. Zdaj se mi je zdelo, kakor da se pod menó vežna vrata zapirajo in brž potem slišim tudi neke možé meniti se. —

Rablo in po časi vstanem iz postelje, pripognem se do prej omenjene odprtine, od kodar sem mogel natanko vse slišati, kar se je pod menó govorilo. —

„Lehko mi verjamete, Jur;“ slišim glas mojega gospodarja, da je to najlepši konj na svetu in z malim trudom si ga prilastimo. Dober udarec po lastnikovej buči, pa je čedna živalica naša in ostane naša.“

„Vem, da je lepa žival,“ zavrne debel možk glas, „pa čemu bi človeka ubijali? Mislim, da našo vest uže zadosti enake okrutnosti težijo!“

„Vi pa uže zopet tako pridigate, kakor kaka stara čenča;“ odgovori drugi zagnavši glasen krohot, „kaj vam je vendar takò hitro srce omehčilo? Nekedaj nijste gotovo toliko marali za svojo vest; spominjate se li še one noči, ka-li?“ —

„Pustite to, sej veste, da bi dal vse bogatije tega sveta in življenje svoje, ako bi mogel, da storjeno bi nikedar storjeno ne bilo; — ali zdaj? — čemu po toči zvoniti!“

„Ha, ha, ha! Primaruha, dobro jo režete! Vendar nij treba, da mi pri tem poslu kaj pomagateg; škrijca se bom jaz sam iznebil, in potem hočeva vendar deliti.“ „Pa čemu rajše konja ne vzamete, in pustite potem drugo jutro tujca, da ga bo iskal po hlevu, kolikor ga bo volja!“ —

„No, kaj pa še, tedaj bi vi hoteli, da bi nas ta škrijec policiji izročil? — In sploh ne morem razumeti, zakaj se toliko potezate za tega pritepenca! Mar pa ne veste, kar je? No, če pa ne veste, naj vam povem, da je le eden tistih šembranih davkarjev, kateri nas hočejo zapoditi iz hiše in deže! Po tem takem storimo le še dobro dela, ako ga s poti spravimo.“

„Jeli pa to resnica?“ pobara drugi z jeznim glasom. „Je morda ta trap tudi eden tistih škrijcev, ki nam denarjev jemljó, da je vtaknejo potem v svoj žep? — — Potem pa naj me bes, če le besedico še izgubim, da prizanesem njegovemu življenju!“ — Ni besedica vsega tega pogovora nij mi bila ušla, in takoj sem spoznal v kakej nevarnosti sem. Možá, ki je takó z mojim prenočiteljem besedoval, spoznal sem koj po glasu, da je baš tisti tujec, kateri me je bil sé svojim svetom zvodil v to tolovajsko drhal. — Nijsem smel več časa gubiti, da si rešim življenje; kajti slišal sem razločno, da so ti hudobneži že stopili na lestvico, ki je vodila v mojo spalnico. — Vzemši v vsako roko nabit samokres pričakoval sem njihovega prihoda. — Slišal sem dobro škripanje lestvenih klinov, i brž potem sta kljupo previdno in bez vsakojakega šuma vzdignila. — — Luč slabo razvetli mojo čumnato in brž na to ugledam nad odprtino — glavo in prsi

svojega zavratnega gospodarja! — Zdaj je bil čas, da si po močeh pomagam. — Urno pomerim v srce tega hudobneža in — sprožim. — — —

Strašen krik in pa šum, ki ga je uzročilo padše teló mojega ustreljenega gospodarja, bilo je vse, kar sem slišal. Kljupa se je zopet zaprla, in globoka tema je bila v novič okoli mene. —

Pet minut je bilo menda že preteklo, ali najmanjšega nemira nij bilo slišati od zdolaj navzgor. Ustopim se tik svoje postelje ne vedoč, kaj bi počel. Na enkrat slišim v doljnji sobi rahlo govoriti i kmalu potem se mi je zdelo, kakor da bi neke osebe bajto zapuščale in vrata za seboj zapirale. — Misel, da mi lahko konjička ukradejo, dala mi je zopet pogum in srčnost k dejanju. Odprem kljupo, stopim po lestvicah v doljnjo sobo in hitim (za mrtveca, ležečega pred lestvicami se še ne zmené) na ravnost v hlev. — Svojega konja sem v hlevu srečno našel. — Tamkaj ostanem potem do zore, toda ne da bi bil slišal, da je kdo v bajtico stopil. — Ko je dan pokal, obsedlam svojega belca ter se pripravim na odhod. Preje sem se podal pa še v bajto pogledat, kako je zdaj tam. Bilo je vendar kakor preje. — Na tleh je ležal v lastnej krvi plavajoč mož, katerega sem jaz prejšnjo noč ustrelil. Opazil sem pa tudi, da je postelja moje gospodinje bila ravno pod mojo posteljo in da me je dobrovoljna žena s pomočjo neke odprtine v stropu včerašnjo noč opominjevala, da naj ne spim. — — Žene pa nijsem potem nikedar več videl, kar me je pa neznansko žalilo, ker se jej nijsem mogel zahvaliti za mojo rešitev. —

Malo ur potem sem prijahal v L —, in ko sem se še tistega dne z nekim policijskim uradnikom vrnil v bajto, bil je umorjenec vendar le še edini nje prebivalec. —

Koljučaja Roza.*)

Z ruskega poslovenil Jos. Vovkov.

Živel je car sé svojo soprugo carico, ki je bila v resnici plemenitega srca in čarovne lepote. Živela sta drugače prav srečno; edino to njima je srečo kalilo, ker nijsta imela otrok. Zaradi tega sta čestokrat silno žalovala. Neki dan sedi carica na breščeku bistrega studenca, ter zré zamaknjena — v čisto vodico i zdihuje. Kar prileze rak iz vode in pravi: „Carica, ne žaluj! Imela boš kmalo hčerko!“ Začudjena, nepričakovanega slučaja, hotela se je carica raku srčno zahvaliti, a predno se je tega domislila, zlezal je rak urno nazaj v vodo. Kmalu pa se je njegovo obetanje izpolnilo: carica je v resnici porodila krasno hčerko. Vesel tega prigodka ukazal je car svetkovati veličastno dan, katerega je povabil tudi čarovnice svojega carstva. Po nesreči imel je car le dvanajst zlatih pladnjev

*) Vadnica.

(okrožnikov). Čarovnic pa je bilo trinajst. V teh okolnostih nij mogel kar vseh trinajst povabiti na svetkovanje. Ko so se povabljeni čarovnice od pogostovanja odpravljale in se od cara poslavljalje, želele so novorojeni carevni dati še vsaka en dar. Prva pravi: bodi dobrodelna, druga: bodi krasna; z eno besedo obdarile so jo z obilnimi darili, za dušne in telesne potrebe. Pa kmalu se oglasi tudi trinajsta čarovnica. Nejevoljna pravi: Nijste me hoteli povabiti na veličasten prazdnik, zato pa se bo carevna, ko bo petnajst let stara, zbodla na vretenu i tekoj umrla. Na to čarovnica izgine. K sreči pa je bilo le enajst čarovnic, ki so bile vže carevno nadarile. Prišla je naposled še dvanajsta, ter pravi ožalostelim roditeljem: „Potolažite se prijatelji moji: hči vaša ne bo umrla, temuč zamaknila se bo v trdo spanje, ki bo trajalo sto let, potem se bo prebudila in bo srečna.“ Potolaženi car je mislil svojo mileno hčerko rešiti: strogo ukaže, da se morajo v njegovem carstvu vsa vretena pokončati. Carevna je dorasla petnajsto leto, in je bila za čudo lepa. Pa kaj se zgodi? Neki dan gre car z carico in drugim dvorom od doma. Carevna ostane sama doma. Na misel ji pride, da bi si nekoliko ogledala domači grad. Hodi iz sobe v sobo, ter slednjič pride do malih vratic, odpre ja, — pred seboj pa vidi prav ozke dolge stopnice, ki so vodile v visoki stolp. Dospelši na vrh stopnic, stopi v malo izbico, v kateri je stara žena na vreteno prela. Carevna se je ne ustraši, temveč se jej bliža i skrbno gleda, kako prede. Pa želela je tudi sama delo poskusiti, toda — komaj prične presti, uže se zbode z vretenom v roko; v tem trenutku pa zadremlje v trdo spanje. Tudi car in carica, ki sta se svojim dvorom ravno v tem času prišla domu, zamaknena sta bila v trdo spanje. Enako so tudi trdo zadremali: carska straža, konji v hlevu, golobi na strehi, psi na dvorišču, muhe na steni, tudi ogenj na ognjišču je stal nevgasjen. Kuhar je stojé spal pred ognjiščem držeč kuhovnico v roki; enako tudi kuharica, držeča v rokah na pol oskubljeno perutnino. Ves dvor je zadremal v globoko spanje. Kakor mrtva tišina postalo je vse tiho i mirno. Popelo se je potem prav gosto trnjevo grmovje po ozidju čarovnega dvora. Zagrnjen je bil ves carski grad z okolico v temni gozd.

Preteklo je mnogo let; nobenemu nij bilo mogoče priti do čarovnega grada; temni i gosti trnjevi gozdi branili so popolnoma dohod. Narod je sploh vedel pripovedati: da je v globoki gozdni dolini grad, in notri začarana carska hči, po imenu: Koljučaja Reza, ki je krasna ko makov cvet; pa bodeče trnje zabranjuje priti do nje in videti jo. Bili so šestokrat hrabri mladenči, ki so se napotili v temni gozd, a niso se vrnili: pogubili so se v bodečem trnju vsi, ki so menili priti do očaranega grada.

Minulo je sto let. Neki dan prijezdi mimo spečega gozda carev sin. Slučajno prične mu sivi starček, ki je sedel na počivališču, o tem gradu pri-

povedovati, kakor je slišal od svojega deda: da je v tem gozdu carski grad, notri pa začarana krasna carevna po imenu Koljučaja Roza, da nij do grada še nobeden prišel zaradi gostega trnjevega gozda. Carevič se tega ne ustraši, temveč sklene rešiti krasno carevno Koljučo Rozo. Popustil je svojega konja, ter odmah se napotil v gosčavo temnega i bodečega gozda. A gozd se mu ne zdi niti temán niti grozen. Na grmovih vejicah prepevali so veselo ptički, šumljali bistri virčeki: zrak je bil napolnjen najprijetnejše cvetlične vonjave. Carevič krene k trnjevi ograji, katera pa se mu je sama sproti umikala. Namesto goste trnjeve ograde vidi le grmovje belih cvetlic. Carevič se približi gradu in stopi na dvor. Na dvoru so stali osedlani konji, okoli ležali psi, pri dverih je stala carska straža, naslanjajoča se na konje, ki so menda ravno v hlev hoteli. Videl je vse to, da je zamakneno v globoko spanje. Golobi na strehi imajoči skrite glavice pod krilotimi so tudi pospavali. Carevič krene dalje v carski dvor: muhe na stenah so spale, ogenj na ognjišču je plamté spal, a ne zgubil najmanjšega svojega žara. Kuhar je stoje spal pred ognjiščem ter držal kuhovnico v roki. Precej zraven njega je sedela kuharica, držé v rokah na pol oskubljeno perutnino. V grajskih sobanah vidi: eni so spali stojé, tovarišči sedé, drugi so gledali skozi okno ali na steno. Slednjič zagleda speče: cara in carica. Carevič zapazi v teh prostorih le neko prečudno tiho dihanje spečih. Konečno pride po ozkih stopnicah v visoki stolp. Tu je sedela očarana carska hči: Koljučaja Roza, ki je bila prekrasne lepote i milobe. Bila je začarana v trdo spanje. Njena krasota je careviča tako preseгла, da jo nehoté poljubi na žarne ustni, — pa v tem hipu se ona prebudi in spregleda. Ravno tako se tudi v očaranem gradu na enkrat vse prebudi in veseli. Konji zarazgečejo, psi na dvorišču poskočijo, golobje na strehi zagolčijo in muhe po stenah zabrenčijo, ogenj na ognjišču zopet žarno vzplamtí, kuhar veselo obrne kuhovnico in kuharica dalje puli perutnino. Carevič pride s krasno carevno z visokega stolpa. Car in carica ju z velikim veseljem sprejmeta. Šče tisti dan je bila imenitna svadba. Carevna: Koljučaja Roza (po slov. bodeča roža) je živelá sé svojim soprugom, prelepim carevičem šče dolgo let in prav srečna.

Jugoslavjanske pisateljice.*)

X. H.

Najstrarija narodna pevačica jugoslavjanska v šestnajstem veku je Gracijosa Lovrinčevićeva iz otoka Hvara, gde so živali i pes-

*) „Vienac“ 1873. 8.; S. Llučić: Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske. II. 1869.; Šafrarik: Geschichte der südslavischen Literatur. III. 1865 (izdal Jos. Jireček) i dr.

nici H. Lucić, P. Hektorević, J. i H. Brtučević, M. Pelegrinović i dr. — Hektorević (1486 — 1572 v poslanici na njo očito kaže, da je već dobro poznata ne samo v Hvaru, Spletu i Trogiru:

Da po svoj državi, ka ni mala,

Tvoja čast u slavi svuda je procvala.

ieda je već od mladosti započela slagati bogoljubne pesni, koje so mu se tako dopale, da

Jel P tko njoj takmen, rih, u svakom uminju?

ter :

U kojih nauke duhovne nahode,

Ki tiho brez buke pravim putem hode.

Ka u svako misto tkogod bude čtiti,

Tvoje sarce čisto po njih će sciniti.

Neki neobičen, v jugoslavjanskoj književnosti vele zanimiv pojav je:

Cveta (Flora) Zuzerićeva, kći bogate vlastelinske obitelji, rojena l. 1555. v Dubrovniku. Otec joj Fran (Zuzerić) bil je trgovac rodom iz Bosne, a mati, Marija Radaljevićeva. Od svojih sester: Nikolette, Lukrecije, Jelisave, Katerine i Margarite bila je Cveta v porodu druga, no izmed vseh najostrijega uma, najbistrijega duha i najveće lepote. Izobražena duhom i polna ljubavi prema rodnemu si gradu, no mlada šće i svetu neučna, morala je Cveta v svet. Otec joj preselivši se radi trgovine v Jakin (Ankono) povede onamo i svoje hćere; i Cveta udade se, po svoj prilici poleg tadanjega dubrovačkoga običaja na zapoved svojega otea, 14. marta 1577. za uglednoga florentinskega plemića Bartula Pesciona, koji je izmenice živel v Florenci i v Dubrovniku. — V Florenci so onda znanosti i umetnosti bujno razvijale se, navlastito pod zaštitoj porodice Medicejske. Cveta obćeća s najizobraženijimi moževi Italije upozna se s deli pesnikov italijanskih i na toliko obljudi njihov jezik, da do mala počne vešto spevati pesni ne samo hrvatski, nego i italijanski, pa izide tako na lep glas po svoj Italiji. Dvor Pescinov postal je sredotočjem dvoriteljev uma, med kojimi so nalazili se često i dubrovački spisatelji. —

Iz Florence potavala je Cveta višekrat s možem svojim v Jakin, gde so bile njene četiri sestre za bogate moževe udate; a ni rodnega si grada nije zanemarila često polaziti. Gda goder bi došla v Dubrovnik, onda bi gotovo vsi učeni moževi spravili se ter razveselili duh i čut modre i lepe zemljakinje svoje duhom i umom svojim. Njeni dom bil je ročišće, gde so sastajali se kot nje najizvrstniji umovi onega vremena. Razpravljalo se tu vse o znanostih i krasnih naucih, o pesničtvu i o glasbi, o kipotvorstvu, slikarstvu itd., v kojih je umetnostih Dubrovnik onda jako napredoval. — Osobito polnim cvetom onda cvetala je v toj „jugoslavjanskoj Ateni“ poezija. Pevali so tu Nikola Nalješković — mož Cvetine sestre Lukrecije, Maroje Držić, Savko Bobalić, Mijo Bunić, Dinko Ranjina, Dinko

Zlatarić i druge zvezde hrvatskega pesništva. Bil je to zlatni vek dubrovačke slobode, sreće i bogatstva, vek, v kojem se slovinska pesma orila dolž sinjega morja, v kojem je velepesnik Gundulić ugledal svet. A srce vsega pesniškega i umeniškega života slobodne i slavne občine bil je bogati dom Zuzerićev, solnce, koje je slavne naše pesnike grijalo i na žarke pesme budilo, bila je — Cveta Zuzerićeva. — Devojka ova bila je slavna lepotoj i umom, cenjena po svojih krepostih i svojih slovinskih i italijanskih umotvorih, ter opevana i slavljena od pesnikov i spisateljev slovinskih, latinskih i italijanskih.

(Dalje prih.)

Dante Allighieri.

Životopisna črtica; spisal Fr. Štifter.

Mirū ne najde revež, ak preišče
Vse kraje, kar jih strop pokriva néba.
Preširen 38. son. 10—11 vers.

Zgodovina nam kaže, ka je življenje slavni mož navadno podobno valovom razjarjenega morja, kateri se v silni nevihti zaganjajo od jedne plati do druge skalovitega obrežja, koji se v moronosnej razkačenosti penè, da bi po vtolaženej jezi mogočnih elementov se mirno zlili v odločeno jim pristanišče, ter stvorili od krystalla svitlejo ravnino, kot zrealo čistega miro-i človekoljubja. V taki podobi kaže se nam posebno življenje Danteja Allighieri-ja, koje bi zadostevalo, da bi mu italijanska zgodovina odločila odlično mesto mej svojimi velmoži, če bi se od njega ne bilo ohranilo niti jedno slovo.

Veliki pesnik italijanski narodil se je meseca maja 1265. leta v mesti tedanje dobe najslobodnejem, najolikanejem i najbogatejem cele Italije — v Florenci. Njegov otec bil je v pravosodji precej spoštovan učenjak, njegova mati dostojno izobrazena i preblagega srca, kar je najveća sreća za otroka, kteri je nadarjen od narave s tolikimi duševnimi zmožnostmi, kakor je bil Dante. Otec je skrbel, da se je sinko precej po šestem letu pričel marljivo podučevati, mati pa je komaj zibeli odšedšemu blažila sree ter mu vcepljala prve pojmove o bogu i domoljubju.

Priučivšemu „scholae elementa“ pristopili so znameniti učenjaki i mojstri različnih ved i umetnosti. Brunetto Latini, odličien modroslovec i pesnik, podučeval ga je v humanističnih predmetih, i ker je pri njem zapazil posebno pesniško nadarjenost, priobčil mu je najprej teorijo grško-rimskega pesništva, potem pa mu odkril globoke, skrivnejše zaklade domače, premda razvijajoče se poezije. Giotto Arnolfo i Oderisi da Gubbio, oba slavna mojstra v slikarstvu, budila sta mu umetljni okus, Cassela pa mu je kazal bistvenost i moč domače glasbe. Mladi

Dante napredoval je v vseh predmetih tako, kakor more napredovati le ovi, ktere ga je babica prvokrat kot genija povila. Klasičnih proizvodov, posebno latinskih se je v kratkem času temeljito naučil, ter si kot svoja ljubljenca izvolil Ovida i Vergilija, kojega Aeneido je znal na pamet kakor oče-naš.

A tudi materino blago prizadevanje, s kim je na razvijanje njegovih duševnih moči uplivala, ni ostalo bezuspešno. Rahločutje, nežno-nedolžno mišljenje, ljubav do vsega, kar je v prirodi lepega, vse odlična lastnina blagega ženskega značaja, zlilo se je z abstraktnimi filozofičnimi idejami v podobo, katero nam celo Dante-jevo življenje kaže, i koja se v njegovih spisih v najkrasnej kopiji poznemu potomstvu ohranila.

1. majnik 1274. leta bil je Danteju najsveteji, a zna biti tudi najimenitnej za celo njegovo pozneje življenje. Omenjenega dne prispevši s svojim očetom v hišo imenitne družine Portinari-jev zagledal je tamo deklico, ktera mu je do hladne gomile kot ideal ženske lepote i ljubeznivosti v srci ostala. Bice! ljubeznjiv diminutivum okornega imena njegove ljubice — *Beatrice*, klical je v veselji, Bice! lajšalo mu je „življenja težko pezo.“ Ljubezen, katero je Dante k svoji Bice godil, zamore si le ovi nekoliko domišljevat, koji pozna sangvinični italianski temperament, kojemu je Dante-jeva pravnost i preskrbna odgoja popolno poznata, koji se je o moči uzorne ženske lepote i ljubeznivosti na možko sree že sam vsaj deloma prepričati mogel. Leta 1266. narojeni, a prezgodaj umrli Beatrice — včakala si je komaj 26 let — postavil je njeni platonični ljubimec v fantastično — romantični „*Vita nuova*“, deloma v prozi, deloma v versih pisanej, „*monumentum aere perennius*“, kjer jo povzdiguje nad vse nadzemljsko: „*Questa non è femmina, anzi è uno delli bellissimi Angeli del Cielo!*“

Da bi si bil svojo žalostno osodo le nekoliko zljajšal, pregovorili so ga prijatelji, da se je pozneje dal z Gemmo di Donati poročiti, koji zakon je bil sicer rodoviten, a nesrečen; kajti sree je bilo le vedno pri nepozabljivi Bice, — Gemma si ga ni mogla pridobiti, ter se je pustila pozneje od njega ločiti.

Dovršivši svoje mnogovrstne študije v najslavnejih učiliščih italianskih mest pričel se je Dante zgodaj zanimati za krvavečo svojo domovino, katero so zlobni navali nemškega cesarizma i rimskega vladohlepljenja, koja sta z nesramnim orodjem zakotne hinavščine, nenasiitljive samogoltnosti i barbarbarskega krvoločja bila svoj smrtni boj, do drobovja razmesarili ter jo na drobne kose strašnega strankarstva razkrojili. Kot izvanreden domoljub oklenil se je dušo i telom Guelfov, ter je s peresom, besedo i mečem hrabro branil neodvisnost italiansko. Bejeval se je leta 1289. proti Ghibellinom d'Arezzo i naslednje proti Pisanom.

S tako vsestransko delavnostjo za dom svojih očetov dosegel je leta 1300. dostojanstvo prvega priora republike florentiske.

Mej tem je needinost i strast Florenčanov vedno naraščala i celo Guelfi so se razdvojili v radikalno i zmerno stranko — Neri i Bianchi. Dobro previdevši, ka so nakane „Nerov“ njegovemu rojstnemu mestu ravno tako nevarne, kakor one skrajnih Ghibellinov, postal je voditelj Bianchov ter se trudil z vsem svojim uplivom, razkačene svoje sorojake potolažiti i zabraniti mejusebno mesarjenje. Leta 1301. šel je kot izvoljeni poslanik na rimski dvor, da bi bil tamo svojo po Nerih jako počrjneno stranko zagovarjal i papo prosil, naj ta pomore stranke pomiriti. Rimska kurija se mu je nekaj časa dobrikala i ga popolnoma za-se hotela pridobiti. Pa ko se ni hotel njenim zahtevam povsema udati, da bi bil Karol du Valois, brat francoskega kralja Filipa Lepega i beznačajno orodje tedanjega papeža Bonifacija VIII., šel v Florencijo, ktere so se Neri, obsodivši Danteja i njegove sovodje v prognanstvo, skoraj že popolnoma bili polastili, da bi bil tamo mir napravil, prav za prav pa v papeževem imenu se je polastil: pripomogla je ona sama pravico nesramno teptaje, da je Dante v resnici moral rojstno mesto popustiti, odposlavša va-nje kljubu vsem protestom Dante-jevim Karola, ki je ovi sklep strastnih Nerov potvrdil; i da bi bila zloba vrhunec dospela, ponovil se je progon z novim oklicem, pristavljajočim, ka Danteja smejo živega sežgati, kjerkoli ga dobijo. Ta surovi čin strastnega posilja spremenil je Dantejevo do zdaj se prelepo razevitajoče življenje tako, da mu ni primerneje karakteristike od besed slavnega Preširna, koje smo pričujočemu spisu kot motto dali. Tužnim srcem se je Dante podal k svojim drugom v Arezzo; a „Kjer hodi, pot mu s trnjem je posuta.“¹⁾

Dobro vedè, kako bi Florencija potrebovala moža, ki je v stanju tudi v najviharnejih trenutkih mirno misliti ter blago države i občine varovati, prizadeval si je na vso moč, da bi zopet prišel v svoje rojstno mesto. Da, ta pregorka želja i nestrpna mu skrb tirala ga je tako daleč, da je leta 1304. celò s silo poskusil, ter z drugimi prognanci Florencijo napadel, a bez uspeha. Ko je godine 1310. Henrik VII. luksemburški na Laško prišel, da se je kot poslednji nemški kralj dal v Milani kronati, napel je Dante, kterege je hinavščina guelfske stranke storila strastnega privrženca Ghibellinov, poslednjič vse svoje žile, da bi bil cesar se za-nj potegnil ter mu zopet dal politično življenje. Spisal je celo knjiznico „De monarchia“, da bi bil se Henriku VII. prikupil, čin, koji njegovo drugače čisto življenje jako kali, če se krivica, nehvaležnost i nehvaležnost njegovih sorojakov ne jemlje dostojno v poštev. Pa Henrik VII.

¹⁾ Preširen 38. son., 5. vers.

je sam mej svojim delovanjem umrl, i Dante-ju je tako vse upanje splavalo po vodi.

Od sih dob smatral se je izgubljenega sina, bez znanacev, bez prijateljev, bez domovine. Svet mu je postal pust, življenje nestrpljivo, ni ga više veselilo, poganjati se za srečo svojih sorojakov, kateri so ga tako okrutno izbacnili iz svojega domačega kroga. Le posamni Mecenati, kakor Bartolomeo della Scala, njegov brat Cangrande i Guido Novelle da Polenta, so mu pomagali prenašati hudo boleost, katero je občutilo njegovo srce, goreče za svojo v tako žalostnem stanji bivajočo domovino. Živel je po različnih, domačih mestih, na pr. v Arezzi, Veroni, Padovi, a nikjer zadovoljen; veljale so mu povsodi besede našega pesnika:

„Kjer si poišče dom, nadlog jezéro
Nabere se okrog, in v eno méro
S togotnimi valmi na steno buta.“¹⁾

Iskal je zopet tolažbe v raznovrstnih študijah, ktere je pričel nadaljevati. V svoji nemirnosti zašel je celo v Pariz, kjer se je posvetil tedaj najiminitnejši vedi — theologiji. V kratkem je javno bral sv. pismo ter ga razlagal. Delati je hotel stroge izpite za doktorat, a

„Ne spravi vkup darov potrebnih Pluta.“²⁾

Nemila osoda prignala ga je zopet v domačijo. Guido Novelle da Polenta sprejel ga je na svojem dvoru v Ravenni kot poslanika v Venecijo. A tega častnega posla ni dolgo opravljal; uže 14. septembra 1821. leta spolni se mu pregorka želja, da

„smrt mu čela pot obriše.“³⁾

Guido da Polenta položil mu je na mrtvaškem odru lavorov venec na glavo ter opravil njegov pogreb slavnostno; spominka pa, ktereга mu je hotel v frančiškanski cerkvi postaviti, ni mogel dovršiti.

Razburjenost i strast slepile ste Dante-jove rojake, da ga živega niso znali čislati. Še le po njegovej smrti

„zvedrila se je noč“⁴⁾

i videli so nenadomestljivo izgubo. Podvizali so se, da bi bili nehvaležnost, koja mu je večidel življenja ogrenila, vsaj nekaj popravili.

Mej častilci njegovo rojstno mesto, katero mu je v življenji svoje zidovje zabranilo, ni hotelo zaostati. Leta 1373. je florentinski senat odločil, ka se je ustanovila stolica, na koji je iskreni Boccaccio prvi slavno „Divina Comedia“ razlagal. „E i Bianchi, e i Neri, piše Peticari, e i figli e i nepoti dei lodati, e de' vituperati si assidevano a quella lettura,

1) Preširen 38. son.

2) Preširen 38. son.

3) Preširen 38. son.

4) Preširen 38. son.

e forse avevano a fianco le armi tinte d'un sangue non ancora placato.¹⁾ K prvim trem spevom so se Boccaccio-vi komentari tudi potomstvu ohranili. Isto so delali po vseh večih mestih drugi Dante-jevi prijatelji, kakor v Bologni Benvenuto da Imola, v Pizi Francesco da Buti; tudi Pariz i Berlin sta v tem italianska mesta posnemala.

Leta 1396. je „la bella città“ hotela svojemu sinu staviti velikansk spominek ter je njegove ostanke iz Ravenne tirjala; pa zahman. 1483. l. je ravenski predsednik Bernardo Bembo, oče slovečega kardinala istega imena, ukazal postaviti Danteju kapelo, katero je kardinal Corsi l. 1692. obnoviti, Gonzaga pa spominek sploh tako dodelati dal, kakoršen je še dandanašnji. Florencija pa je svojo uže staro obljubo stoprv 1829. leta izvršila.

Grška dogodivščina nam pripoveduje, ka se je sedem mest potegovalo za prednost, mythičnemu Homeru biti rojstno mesto. Nekaj sličnega nam poročajo Dante-jevi životopisci. Ker se o njegovem rojstnem mestu ni moglo dvomiti, pričela so ona mesta, v katerih je Dante kot prognanec živel, še danes nerešeno vprašanje razpravljati, kje je Dante pričel, kje izvršil svojo slvečo epopejo „Divina Comedia“, ter si je vsako hotelo preveliko čast prisvajati. Ravno tako so bila ona posebno ponosna, po katerih se je Dante zadrževal kot učenec ali pa učitelj.

„Dante visse all' Italia e a Beatrice. . . e lavò ogni altra macchia col vivere e morire povero, solitario, proscritto, piuttosto che ritornare a Firenze a patti umilianti“²⁾ piše o njem znani Francesco Carrara.

„Dante — slavi ga Giovanni Villani — fu grande letterato, quasi in ogni scienza, tuttoche fosse laico: fu sommo poeta, e filosofo, e retorico perfetto tanto in dittare e versificare, come in arringare e parlare nobilissimo dicitore.“³⁾

Njegova dela potrjujejo popolnoma navedeno hymno.

„Vita nuova“ smo uže ob kratkem karakterizirali; dovršil jo je 1294. l. ter jo poklonil kot „pulzeletta“ — devičica — svojemu slavnemu učitelju Br. Latini.

„Convito“ obsega tri kancione s komentarom vred, v kojega je pisatelj vpletel vso svojo znanost, je torej specifično filozofično delo, pisano v prekrasnem, poetičnem slogu, dovršeno 1313. l.

One lyrične poezije, ki se niso dale niti v „Vita nuova“ niti v „Convito“ uvrstiti, zbrale so se v „Rime“, i nam kažejo Danteja ognjenega zaljubljenega mladenča; mej njimi je najbrže še mnogo nekritičnega smeta.

1) Citat pri Carrara pag. 24.

2) Carrara, Antolog. Ital. vol. I. Vienna 1857, pag. 24.

3) Citat pri Carrara pag. 26.

Najvažneje i največe delo pa je „Divina Comedia.“ Ta občudovanja vredna epopeja razdeljuje se v tri komade, kojih vsak šteje po 33 spevov, le prvi jih ima 34, prvega kot uvodnega k celej epopeji. Pasamni spevi brojijo večidel okolo 140 verzov, koji so zloženi v prekrasne tercine, kterih se je tudi Preširen pri vvodu k „Krstu pri Savici“ posluževal. Ta orjaški duševni proizvod pripoveduje, kako je pesnik potoval z Vergilijem, kteri mu je „philosophiae symbolum“, čez pekel, koji slika strahovito; kako sta svojo hojo nadaljevala po policastih vicah, iz kojih ga sname i pelja v paradiž krasna Beatrice, „theologiae symbolum;“ potovanje se godi sv. leta 1300. Cela ta poezija nam kaže Dante-jevo možko srce, katero je bilo prenapolnjeno idej svojega časa, i le posebnim ozirom na njo veljajo Danteju besede: „In Dante il potere era uguale al volere.“¹⁾

Razve navedenih italianskih del pisal je še dvojje latinskih: „De monarchia“, katero nam je že znano, i „De vulgari eloquentia“, v kojem na vso moč zagovarja nastajajočo i razvijajočo se italijanščino proti ondaj še oholej latinščini.

Slovstvo o Danteju je ogromno. Mi omenjamo tukaj le Colomba de Batines, izdavitelja znamenite „Bibliographia Dantesca“, (Prato 1845—48, 2 zvezka) v kteri našteva nad 250 različnih izdaj Dante-jevih del, mej kojimi je tudi še vedno najbolja Lombardi-jeva, (prvokrat 1791. l. Milano) po kterej smo se tudi mi največ ravnali; nad 100 prestav v različnih jezicih; potem „Vocabulario Dantesco“ i „Atlante Dantesco“ — ilustracije k „Div. Com.“, risane po Flaxmann-u, urezane po Pistrucii-ju.

Dante je za italiansko literaturo tolike važnosti, da bi mu bilo pri drugih narodih težko pristojen analogon najti. Posebno zanimivo bi bilo, pojasniti njegov veliki pomen s filologičkega stališča, kar pa nam še zdaj iz različnih uzrokov ni mogoče storiti; le samo z velikim Petrarco vsklikamo:

„Dante è nostro duca del volgare eloquio.“²⁾

Salzburg — Juvavo.

Spisal Fr. Jaroslav.

Naš prosti narod po gorenjem Kranjskem pred več leti ni znal mnogo nemških mest po imenu naštetih. Nemški Gradec, Dunaj, Salzburg, to so bili trije tečajji, okrog katerih se je sukala njegova govorica. Če rokodelski učenec izučivši se v Ljubljani ni mahnil jo proti Gradcu ali Dunaju,

1) Petrarca, citat pri Carraru pag. 26

2) Citat pri Carrara pag. 26.

menil je oča njegov in drugi možaki domá v vasi, da se je mladeneč spustil „gori na Saleburg.“

To mesto tedaj je v živem spominu pri naših dedih živelo, akoravno niso vedeli povedati, zakaj se jim tako rado na jezik vseda. Davno že bilo se je pozabilo, da tudi iz Salzburga dohajali so duhovniki kristijanit naše dede.

Salzburg je imeniten in važen nam Slovencem, torej ogledimo si ga!

Salzburg, od nekdanjih Slovenov Juvavo imenovan, od Rimcev pa v Juvavum prekrojen, je staro in sloveče mesto na Salici in glavno mesto sedanje vojvodine salzburške. Slovi po svojej dražestnej od treh strani z visokimi gorami obrobljenej legi, pa po mnogih dičnih stavbah in zgodovinskih spomenikih. Manjka pa mestu, koje šteje 19.300 stanovalcev, one žihavnosti, ki odlikuje mnoga druga mesta.

Salzburg imá sedež knezo-nadškofa, ki je primas ali prvostolnik nemških škofov, dalje sedež deželne vlade, stolnega kapitola, okrajnega glavarja, vélike colnije, poveljnika trdnjavskega i. t. d.

Naučni in odgojiščni zavodi salzburški so naslednji: viša bogoslov-ska šola, viša gimnazija, viša realka, kirurški učilišče, nadškofijski deški zavod collegium Borromaeum; normalka, nunska dekliška šola, javna in zasobna, učiteljska pripravnica, grof Lodronov collegium Marianum in Rupertinum.

Vednost in umetelnost pospešujejo: javna in naučna knjižnica s 36.000 zv. knjig; knjižnica deželnega muzeja s 40.000 zv.; znamenita knjižnica Šent-Peterska benediktinskega zavoda; muzej Carolino-Augusteum; bogate narbirke arheogičnih, numismatičnih, historičnih, artističnih in naruroznanskih stvari; botanični vrt; Mozarteum; umeteljniško društvo; muzikaljsko društvo stolne cerkve; deško pevsko društvo stolne cerkve in še drugih društev.

Tudi imá Salzburg mnogo dobrodelnih zavodov, n. pr. tri bolnice; norišnico; porodišnico; odgojišnico zanemarjenih dečkov, in mnoga druga podporna društva.

Ponaša se Salzburg mnogobrojnimi stavbami in zgodovinskimi spomeniki, tako da so mu dali priimek: „monumentalno mesto“, in „nemški Rim.“ Hiš imá do 800, troje predmestij, dvajset vrat, sedemnajst javnih trgov, 24 cerkvá in kapel, sedem samostanov, pa mnogo odličnih poslopij. Najznamenitejša poslopja so: v slogu rimske Šent-Peterske cerkve sezidana stolna cerkev, edna največih in najlepših v Avstriji; dolga je 360', široka 150' in visoka 220'. Zidal je jo Santino Solari od 1614—1628. leta, in jo okra'il s prekrasno façado iz belega marmeljna. Njeno notranjo lepoto zvekušje presna slikarija, mnoge lepe slike in znamenit baptisterij; spomina vredna je tudi blagajnica, petere orglje in dva zvonika. —

Šent-Pavelska cerkev, v katerej je grob sv. Ruperta, pa spominek Mih. Haydna, po celem svetu znanega skladatelja, ki je 1806. l. umrl. Ta cerkev tudi ima knjižnico, ki hrani incunabele ali prvotiske, in mnogo rokopisov. Na desno stran cerkvi leži staro pokopališče in na sredi prekrasna kapela sv. Marjete; kapela sv. Katarine, v katerej je grob sv. Vitalija. — Stara frančiškanska cerkev iz štirinajstega stoletja je imenitna zbog smelo speljanega oboka in znamenite stavbe. — Cerkev benediktinarij na nunskej gori iz petnajstega stoletja, s prekrasno malarijo na steklo, kjer je svoje dni stal castrum Julianum. — Cerkev sv. Boštijana z velikim pokopališčem, na katerem v malej kapeli počiva sloveči kemik in zdravnik Theophrastus Paracelsus, ki je umrl 1541. l. Spomina vredni ste tudi še nekdanja vseučiliščna cerkev, in prekrasna cerkev sv. Trojice.

Druge znamenite stavbe salzburške so tudi te: Knezo-nadškofijska stolica; krasna cesarska letna stolica Mirabell, postavljena od dveh nadškofov; svetovalnica mestna; gledališče; mestni vodnjak z znamenito hidravlično vravno; knežji marstall ali konjušnja, sedaj jezdna kasarna z dvema jezdarnicama, ki je ena v skalo vsakani amphitheater s tremi galerijami. Blizu tu stojé Sigismundova vrata, — Pausilippo en miniature, ali v peščenik vsekana galerija 415' dolga, 22' široka in 40' visoka, ki je jo bil dal nadškof Sigismund prebiti skozi menišjo goro. V dveh letih bila je dovršena; na mestnej strani nad škofovim kipom stoji nadpis: Te saxa loquuntur. Ne smemo prezreti ogromnega vodometa na prestolnem trgu, ki je ena največih in najlepših enakih stavb; v sredi velikega bassina kipé kvišku skale s štirimi vodnimi konji, in trije atlanti držé široko okroglo torilo, v katerem stoji Triton iz svojega roga vodo visoko brizgajoč.

Salzburg ima lepe javne trge, n. pr.: glavni trg; stolni trg z lepim 12' visokim vlitim kipom Marijnim. Na glavnem trgu stoji spomenik Mozartov, kateri skladatelj se je bil 27. jan. 1756. l. v Salzburgu narodil.

V Salzburgu in okolici izkopali so že mnogo spomenikov, o katerih bode še se pisalo in bode še prepira med učenjaki.

Obrtnost salzburška pričenja se gibati; do sedaj ima tovarne za bombaževino in škrob; tudi ima dobre usnjarije, lončarije, dva plaveža in drugo. Trgovina salzburška pa je zvečine odpravna ali pošiljalna.

Jako romantičen kraj v Salzburgu je utrjeni grad Hohenzalzburg na skalnej strmini, sedaj za ječe predelan. Tu je preživel poslednje dneve svojega življenja XLVI. nadškof salzburški, o katerem nekaj črtic pozneje vpletemo. Na to strmino je bil dal grad postaviti v devetem stoletju nadškof Gebhard grof Helfensteinski, dovršil pa ga je nadškof grof Lodron 1625.

Okolica salzburška je romantična, posejana z gradovi in letnimi dvorci ter v bujno vegetacijo zavita. Ni čuda, da se trdi, da Salzburg z okolico

je biser južne Nemčije. Ko je sr. Virgilij malo pred smrtjo povrnil se s trudapolnega potovanja po svojej širnej škofiji, vdrle so se mu solze, ko je Salzburg zagledal, in ves ginjen od krasote božje narave zaklical je: Tu je moje počivališče vekomaj!“

Leta 476. bil je Salzburg razvaljen od Vidomara, Odoakerjevga vojskovodje; 582. l. poklical je bavarski vojvoda Theodo IV. škofa Ruperta, in mu podaril razvaline juvavske, iz katerih je zrastel sadanji Salzburg; 1276. l. imenoval je Rudolf Habsburški nadškofa salzburskega državnim knezom; od 1587—1611. l. izganjal je nadškof Ditrih protestante; 1669. l. udrl se je kos meniše gore in posul cerkev, samostan, trinajst hiš in do 300 ljudij; 1803. l. bila je salzburska samostojna kneževina sekularizovana; 1805. l. pripala je Avstrijskej, 1809. l. Bavarskej in 1816. l. znova Avstrijskej. V nemirnem 1848. l. odtegnila se je v Salzburg presvitla Carolina Augusta, kjer je mirno živela pri dobrih Salzburžanih.

V Salzburgu zboruje deželni zbor salzburski, ki šteje 26 poslancev; ti so: knezo-nadškof salzburski, 5 poslancev velikega posestva, 10 poslancev iz trgov in mest, 2 poslanca salzburske kupčijske in obrtnijske zbornice in 8 poslancev kmečkih občin. V državni zbor Salzbursko 5 poslancev pošilja.

Salzburg, kakor je že bilo omenjeno, je rojstno mesto slavnega skladatelja Mozarta. Kar je Shakespeare drami, isto je Mozart muziki. Poznavatelj se čudi geniju njegovemu, navadno občinstvo pa viharno ploska velikemu čarodejniku, ki ga na krilih svojih zvokov vznša v čarobne kraje radosti in miline. Mozart se je narodil v jako ugodnih razmerah. Oča njegov Leopold bil je ravnatelj nadškofijsko-salzburske kapele, in temeljito naobražen v muziki. Pod vodstvom tega strokovnjaka začel se je talent dečkov na vse zgodaj in jako srečno razvijati. Uže v petem letu, ko deček še ni znal pisati, pričelo se je učenje, in naučivši se pisanja, postal je v godbi koj smejejši. Nek dan pride oča z nekim tujcem iz cerkve domu. Mali Mozart sloneč pri klavirju pisal je nek koncert. Oča hoče videti, kaj piše, a dečko trdi, da ni še izgotovil dela in neče dati ga iz rok. Oča hoče ga imeti, in zato ga siloma potegne iz rok. Teško se je bralo, ker je bil deček papir preveč s tinto pomazal. Oča počasi in pazljivo prebravši kompozicijo dečkovo, osupne in solza veselja in strmenja se mu poredi po lici.

Jedva šest let stari virtuoz začne potovati s svojo jako nadarjeno sestro, in najpreje se prikazuje pred izbornim knezom v Monakovem. Splošno priznanje, ki ga je deček od vseh strani prejemal, spodbodlo je očeta, da je 1762. leta z dečkom tudi v Beč šel, kjer sta bila dobro sprejeta. Tu je mladi virtuoz prvi pot pokazal nekov ponos, kajti

če je opazil, da med poslušalci ni izvedencev, igral je zgolj igrače, ves pa je navdušil se, če so bili zvedenci navzoči. Časih tedaj morali so dečka ukaniti, če so hoteli, da bi jim izvrstno igral.

Imel je Mozart jako tenek sluh, in tudi sploh bil je občuten na toliko, da do desetega leta svoje starosti ni mogel trompete slišati.

Leta 1763. jedva sedem let star, šel je z vso rodovino v Pariz, kjer so ga častno sprejeli. Čez 21 tednov pomeknil se je dalje na Angležko, 1769. l. postal je ravnatelj muzike v Salzburgu, in šel pogledat krasno Italijansko, kjer je vnovič pokazal svoj nenavadni talent. Z očetom sta šla v Sistinsko kapelo poslušat sloveči miserere Gregorio Allegrija. Mozart je pazljivo poslušal in domu prišedši koj zapisal, kar je bil vjel. Ko je na veliki petek v drugo poslušal miserere, držal je v klobuku svoj rokopis in popravljal, kjer je popravka bilo treba. Pozneje je v nekej akademiji se produciral s svojim delom. Gromoviti plosk in občna pohvala je donela mu. Nek ud Sistinske kapele je kopijo z originalom primerjal in potrđil, da se popolnoma slaga. Slava Mozartova prodrla je na dvor papežev, moral je iti k njemu, kjer so ga tudi dostojno odlikovali.

Mozart 24 let star prejme cesarsko službo. Zavid ga je zelo preganjal, a potreti ni ga mogel. Italijani so ga najbolj odrivali. Poslednje štiri mesece svojega življenja zložil je „die Zauberflöte“. Malo pred smrtjo bil je imenovan kapelnikom Šent Štefanske cerkve in tudi boljše plačan. Poprej namreč moral je delati za gledališča in koncerte, da je sebe in svoje preskrbljeval. Ali nima prav naš Preširen, ki poje, da „pevcu sreča vedno laže“?

Haydn je že 1785. l. trdil, da Mozart je prvak dosedanjih skladateljev. Še predzadnji dan smrti zdeloval je Mozart sloveči requiem, o katerem se to-le pripoveduje. Nek dan dojde k Mozartu nek neznanec z brezimenim pismom, v katerem se naroča kompozicija requiema in se poprašuje za honorar. Mozart obljubi, da ga zloži in zahteva 200 zlatov, a zastran izvršitve nič ne obljubi, nego zahteva, da se prepusti njegovej volji. Skrivnostni neznanec odide, a čez dva dni vdruči dojde z novim brezimenim pismom, v katerem se obeta še večji honorar in vse drugo na voljo pušča Mozartu. Kmalu potem naroči se Mozartu zložiti opero Titus za kronanje v Pragi, in nek dan, ko se hoče Mozart odpejati, stopi pred voz neznanec in popraša zastran requiema. Skladatelj obljubi po vrnitvi nemudoma izdelati ga. Mož beseda je bil; delal je tako marljivo in s toliko navdušenostjo, da je vsled presilnega natezanja svojega duha podlegel in zapal otožnosti. Agnus Dei v omenjenem delu bila je Mozartova poslednja pesen, slovo od dražestne muze. Umril je 5. dec. 1791. l.

Mozartovih del je do 400. Odlikoval se je v vseh strokah muzike. Njegove harmonije nam časih govo.é na srce tako milo, kakor da so

ljubezni duhovi iz rajskih višav; časih nam igrajo v ušesih kot tajnostni glasovi iz onega sveta, ter vzbujajo v naši duši hrepenenje po blaženi neskončnosti; včasih pa z magično silo položé nam srce v divno sladkost, ali ga zazibljejo v rajsko milino. Človek ves omotjen le gleda in posluša, strmi in se topi; svet z zlobnimi strastmi in širno bedo gine mu izpred oči, in vzbudivši se iz čarobnih sanj harmonije, čuti se človek kakor nedolžno dete, ki je sanjalo o zlatih nebesih, in radosten vsklik: prekrasno, nebeško, prikriji mu se iz dna srca. — (Konec prih.)

Pisma Zorislavu.

J. Pajk.

III.

Ne vem, prijatelj, je-li Vaš gnjev ali pa Vaša pobitost večja. Vsakako se Vam godi po Vašem prvem pohodu Ljubljane kakor človeku, ki iz sladkih sanj pade v golo, trdo istinitost življenja.

„Ne samo“, tako mi pišete, „da je moje oko zastonj iskalo ono čaravnost, kojo sem si predstavljal pri nazivu „stolice slovenske“, nego i mojemu ušesu so slišani in vidjeni utisi zadajali neprestanih ran; kajti nisem mogel niti čistega slovenskega pogovora s kom zaplesti, da mi nij moj pogovornik uhajal zdaj v nemščino, zdaj bog zna v koji drugi jezik. Jaz sem pričakoval čistega ko suho zlato govora, a našel sem ono mešanico, koja me šče zdaj, ko se je zmislim, v srce zabada“.

Prijatelj! Staknoli ste pravo pravecato rano, grdečo lepi život Slovenije, in jaz se popolnoma pridružujem Vašej nevoljnosti. Samó bi usojal se pristaviti Vašej potožbi šče to, da isto, kar pišete o Ljubljani, ne velja nič menje i drugod. Usedite v zeleznični voz, in slišali jo bodete ono gabno mešanico; stopite iz voza v krěmo, in zopet jo srečate za vsakô mizo; pohodite prijatelja in jegovo rodbino, in čuli jo bodete lomiti do boga miloga. Menim, da ga nij kota in kotiča, kamor ne bi bilo uže prigomazilo to leglo (zarod). Vi ne uidete tej uimi; ona Vas zasleduje kot slaba vest, kot živa senca.

A pri kojej vrsti ljudij jo nahajate najbolj, to gmaz? Ponajviše tam, kjer se dvoje stanovskih nasprotij meša: pri polutržanskih in polumenščanskih Slovencih. Poslušaj kramarja, kakó jo gode! Mož je slekel jopič in odel se v škrijec; slovensčina prišla mu je iz srca na konec jezika, in mož mlati — mešanico. Ta je bil svoje dni „kaprol“; tirala ga je osoda iz ene dežele v drugo; možgani so mu po silovitih utisih blodnega življenja zmedeni; mož se je navzel tujščine, a jezik mu je ostal težek — on blodi

mešanico. Ta mladič je bil v visokih školah; učil se marsikaj, a v domačem jeziku slabo napredoval; glava polna tujih izrazov in pojmov mu prekipuje; mladič učenjak svojo učenost prodaje v — mešanici. Ta pa je menj učen, pa se bolje zna sladkati; gospodična mu je zmotila glavo; ugajati jej, to je jegov namen, pridobiti si njejno srce, to je cilj jegovega metuljskega življenja. Mladič se prilizuje v vseh jezikih; poslušaj ga resno — pa se ne sméji — in čul bodeš izleček prisne mešanice. Tam sedé modri možjé v zboru; govorijo marsikaj o napredku in vzboljšku našega naroda; namera jim je blaga in čista, a možje se sprô, in čuje se neizogibna — mešanica.

Prijatelj! Razni so tej mešanici uzroki in razni pritoki, iz kojih se ta môtna reka nabira. Tu manjka izraza — in kliče se nemščina na pomoč; tu se rodi med pogovorom dovtipna fraza v glavi šegavega govornika, in čuj ga! citát iz nemškega klasika; ta hoče svojo v tujini nalezeno naobraženost prodati, in pomagati mu mora nemška ali laška beseda. Povsod, povsod, ker se ta mešanica glasi, gleda siromaštvo izza prividne naše obrazovanosti.

Da bi se pri tem mešanem govorjenju slabi njega nasledki prav pretehtavali! Nedvojbeno trpi po njem v prvi vrsti čistota našega jezika. Pri zamenjavanju s tujiznami ne mogo se jegove praznine izpolnjevati; govor naš ostaja nerazvit. V drugej vrsti trpi naše zdravo mišljenje, naša logika. Pri metuljskem letanju iz enega govora v drugi ne razvijamo in ne izrazujemo svojih mislij, kakor bi trebalo; fraza nam nadomestuje jedernost lastnega modrovanja, in mi ostajemo na površini stvari, neudolbši se nikdar jim do dna. Dalje trpi naša prirodnost in npravstvenost: mi se delamo druge, nego smo; mi si nasajamo krinko na obraz, in se izdajemo za Neslovence. Mi se lepšamo in kitimo tujim perjem in hočemo veljati za bog zna kakó naobražene, za svetovne ljudi, a ne čutimo, da se pred istim svetom, ki nas dobro pozna in našo slabost prevede, — smešimo. In slednjič lišimo se sami onega, kar nam edino svojo veljavnost in osobnost daje: slovanske narodnosti. Mi ne smemo pozabiti, da naša veljava stoji in leži z našo narodnostjo, koje glavni znak je domači zvok; popustivši ta biser svoje opravičenosti izgubimo svojo samovlastnost in se dajemo tujcu v pest, koji nas, ne vidé več narodne razlike v nas, smatra svojô lastnino, odrekši nam vsako samostalnost, koje bi šee tirjali. Jezik je ščit naše samostalnosti, in našega prida; brez njega smo tuji robovi!

Zató, prijatelj, bodimo ponositi na svoj jezik; on nam bodi našim glasilom v domačiji; on se glási v vseh naših družbah, v vseh naših domačih pogovorih, on in jedino on, kedar smo med seboj. Ne dajmo si sponašati, da smo polutani, da smo dvojezičniki, torej varalice! Ne pori-

vajmo svojega domačega govora v zakotje, kakor i sebe ne dajemo tija porivati! Spoštujmo najsvetejši svoj zaklad s tem, da ga čuvamo, da ga pomnožujemo, da ga poveljučujemo! —

Zató menim, prijatelj, da nij treba po Vašem nasvetu posebnega „društva za čistoto domačega govora“, ker takovo društvo mora biti naš narod ves. Kdor je umom bister, ta naj čistim govorom sveti našemu narodu kot svetilnik, kot izgled, kot uzor! Mladina pak, ti stopaj i v tem vsemu narodu na čelu!

Književni in umetnostni ogled.

J. Pajk.

Slavni starinoslovec in pisatelj hrvatski, Ivan Kukuljević Sackinski v Zagrebu, izdal je nedavno vse svoje poezije na svetlo pod naslovom „Povjestne pjesme Ivana K. S. u Zagrebu tiskom Dragut. Albrechta“ (céna knjigoprodavska je fl. 1.20, pri pisatelju samem pa po fl. 1, učečej mladeži pak po 80 kr. zvezek). Takó gledé na vanjsko lice kakor na sádržino (zapopadek) je ta knjiga vsega priporočenja vredna. Vsaka pesen ima najme posebno sličico na početku, označujočo smisel pesni, ali pak lepo početno pismenko (initijale), ter je v tem oziru nekakova osobitost slavjanske književnosti. Kar pak knjigi pravo vrednost daje, to so pesni same. Kukuljević je uže davno znan po nekojih pesnih, kakor n. pr. po znanej „Slavjani, ne dajmo se!“, „Gdje je slavska domovina?“, „Slavjani! Slavjani!“ itd. V Kukuljevićevih pesmotvorih veje narodni duh l. 1848, jegove pesni so izključivo rodoljubnega sádržaja. Poezije Kukuljevićeve kažo nam trojo dobo hrvatske povestnice — in baš to povestnico v živih pesenskih slikah prikazati, je tem pesnim namera — : prvo vznesenost probudjene narodnosti, potem silno strezvenost po neugodnih državnih slučajih, in tretjič zopet krepko na podlago povestnice uprto domoljubje, koje si v preteklosti léka išče za sedanjost in bodočnost národa. Takó so tedaj prvotne Kukuljevićeve pesni ognjevite, mladostne, potlejšnje otožne, a naslednje zopet možke in krepke. V tretjej vrsti pesnij „Grobovi Hrvatski“ (str. 97—147) nahajajo se oslavljeni vsi važni vekovi in dogodjaji hrvatske preteklosti do l. 1848. Po jeziku kakor po nazorih nahajamo najbližo sorodnost med Kukuljevićem in Preradovićem. Mi te vrle pesni jako priporočamo slovenskim čitateljem. — Dr. G. Krek je v Gradcu (pri Leuschner-Lubenskem) izdal veliko delo: „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ I. zvez., cena fl. 4. Kedar knjigo prečtemo, progovorimo več o njej. — Prof. Ivan Macún v Gradcu je napisal v ovoletni program prve gradčke gimnazije razpravo: „Nicolo Machiavelli als Dichter, Historiker und Staatsmann.“ — Prenehanje „Véstnika“ dalo je povod k razgovorom o njegovem nadomestilu. Eni odkazujujo izdanje takovega lista našej „Matici“, drugi so za to, da se eden učeni časopis za hrvatske in slovenske učitelje srednjih šol vkup osnuje, tretji svetujejo, naj naši pisatelji v „Rád jugoslovenske akademije“ spise pošiljajo. Vsemu temu nasproti imamo kot zagotovljeno vest priobčiti, da méni g. Dav. Trstenjak „Vestnik“ na leto zopet obuditi ter nas pooblaščuje k temu objavu. — Gledé na veliko važnost, koju imá hrvatski jezik za naše književno in duševno razvijanje, zaključilo je uredništvo „Zore“ tudi hrvatski pisanih člankov

lepoznanskega sadržaja prinašati. Pisatelji, koji so vzmožni takovih spisov, lepo so prošeni, nam jih pošiljati. Pri tem pak ne bode slovenski značaj „Zore“ trpel, nego šče viši cilj dosegal nego do zdaj. Sej tudi hrvatski značaj „Ráda“ ne trpi, ki tudi slovenske spise priobčuje. Sploh pa je naše mnenje, da se morajo naši in hrvatski književniki vzajemno in složno podpirati, občinstvo naše in hrvatsko pak to vzajemnost na vso moč pospeševati, da se dva tako sorodna si naroda čem bolje upoznata po šegah, mislih in besedah. —

Znani Hans von Bülow, imetni nemški glasbar, v svojih italijanskih pismih opisuje prikazanje Glinkine opere: „Žizen dlja carja“, kojo so lažki glumci na milaneškem kazališču pevali in prikazali. Prvi prikaz nij se izvršil popolnoma po sreči: razposajeno občinstvo, osobito nezadovoljna svojat „muzikaličnih“ paglavcev („gaminov“) prečila je uspeh, ali ne bez upora večih in treznejših poslušateljev. Tem sijajnejše bilo je drugo prikazanje. Ne samo da so se nekoja spotikljiva mesta (osobito plesi II. pozora) izpustila, nego baš odsočnost prejšnjih kričačev in boljši razum občinstva, z opero uže bolje upoznanega, storil je, da je Glinka uprav toržestvoval. Bülow sodi, da, ako je koja inostrana opera na italijanskej prizornici mogoča, to nij sposobnejše od Glinkine. Glinka je Bülowu drugi Cherubini. Značajnosti Glinkine glasbe so: pobožnost, domoljubje, izvirnost, ruska osobitost — kar pak nikakor inostranca neruskega ne moti, ker so one posebno sti občečlovečanske in — kar je največe važnosti — ker je glasba Glinkina skoz in skoz gladka in ušesom laskava. Pri tem je rusko petje — o čem smo se i mi osvedočili v ponemčenih naših kazališčih, kjer se rusko pevanje ne pre-poredko sliši — po Bülow-ovem sodu umetnemu zapadnoevropejskemu čutju bližneje, nego magjarsko, česko in polsko. Bülow opozoruje Nemce, naj ti za časa Glinko proučujejo, kajti imajo se iz njega premnogo naučiti. Umetnost in prirodnost podajate si malokje takó prijazno roke, kakor v jegovih glasbah. Na mestih presega Glinka nedvojbeno Meyerbeera, kar se plesnih komadov tiče, v pathosu in svečanosti pak sega vsaj Bethoven-u do ramena. Glinkini glavni dve glasbi: „Žizen dlja carja“ in „Rusljan in Ludmilla“ (kojo opero Bülow šče više ceni nego prvo) izdane ste na nemškem tekstu pri Fürstenu v Berlinu. — Mi smo Bülow-ovo kritiko tu naveli, da opozorimo našo „Glasbeno Matico“ na tega (sicer njej dobro znanega) glasbarja, naj nam ona vsaj nekoliko komadov iz enega ali drugega Glinkinega dela v svojih izdajah prijavi. Nam je treba pred vsem vrela slavjanske glasbe poznavati.

Žalostnim srcem naznanjamo neizmerno izgubo za našo literaturo:

OROSLAV CAF

je 3. t. m. samovoljno smrt storil.

Opravništvo Zore prosi one gg. naročnike, koji niso šče za l. 1874 I. poll. naročnine platili, naj to čem mogoče brže storijo, ker se jim ináče določiljanje lista ustavi.

Tudi prosimo, naj se nam vsled šolskih počitnic spremenjeni napisi o pravem času in z zadnjo pošto naznanijo.

Izdajatelj i odgovorni urednik: Martin Jelovšek.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“ v Mariboru.